

AZERBAJCAN SANAYİSİ YENİ GELİŞME AŞAMASINDA YENİLİKLER VE REKABETÇİ ÜRÜN ÜRETİMİ

Sabina Sadıgova Sabir kızı
Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi
“Sanayinin Düzenlenmesi ve Yönetimi” Ana Bilim Dalı
E – mail: sadigovasabina@hotmail.com

ÖZET

Bağımsızlığını geçen yüzyılın 90'lı yıllarında kazanmış Azerbaycan demokratik toplumu, piyasa ekonomisine geçiş dönemi görevlerini başarıyla yerine getirmiş, dünya ekonomisine her yönden entegre etmiş ve halen sanayide üst düzey gelişim ve modernizasyon görevlerini yerine getirmektedir. Geçen kısa dönem boyunca ülke topraklarında ekonominin daha da geliştirilmesi, güçlü sanayi potansiyelinin ortaya çıkması ve nüfusun istihdam seviyesinin yükseltilmesi için dayanak olabilecek güçlü üretim ve sosyal altyapı oluşturmuş, güçlü enerji sistemi kurmuştur ki, bu da tüm ülke çapında verimli güçlerin gelecek gelişmesinde itici güç olarak kabul edilebilir .

Makalede Azerbaycan'ın sanayi işletmelerinde rekabetçi ürün üretiminin sağlanması ve bu sorunla bir bütün olarak ülke sanayisinde geniş tekrar üretimin sağlanmasında yeniliklerin rolü araştırılmıştır. Modern koşullarda Azerbaycan sanayisinin uluslararası taleplere uygun rekabetçi ürün üretimine ulaşabilmesi için sanayi tesislerinde yüksek çevresel talepleri karşılayan, enerji tasarrufu yapan yenilikçi teknolojileri kullanarak dikkat çekmiş, yüksek teknolojilerin uygulamasının yeni üretim alanları öncelikli olması sonucuna gelinmiş, bununla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler:

Azerbaycan sanayisi, küreselleşme, bölgesel kalkınma, tekrar üretim.

AZERBAIJAN INDUSTRY IN THE NEW PROGRESS STAGE INNOVATIVE AND COMPETITIVE PRODUCTION MANUFACTURE

ABSTRACT

Independence gained in the last century 90s Azerbaijan democratic society, the market has successfully fulfilled transitional tasks of the economy, the world economy has integrated in every aspect and makes instead of senior development and modernization work in the industry. Last shorter the further development of the economy in the territory during the period, the emergence of strong industrial potential and will be the basis for raising the level of employment of the population strong manufacturing and create social infrastructure, has established a strong energy system, it is also recognized as a driving force in the future development of productive forces throughout the country it can be.

Ensuring the production of competitive products and the role of Azerbaijan's industrial enterprises in article this question again with a whole wide range of innovations in ensuring the country's industrial production has been investigated. Meets high environmental demands in industrial plants to achieve the appropriate competitive product manufacturing to international demands of Azerbaijan industry in modern conditions, energy-saving attracted attention by using innovative technologies, new production areas of the application of high technology has reached the conclusion that priority, suggestions were made about it.

Keywords:

Azerbaijan industry, globalization, regional development, reproduction.

1) Giriş

20. yüzyılın 70'li yılları ve 21. yüzyılın başlarından itibaren toplumun ve devletin durumunu niteleyen göstereciler arasında sanayinin gelişmişlik düzeyi ve ekonomik güvenlik kavramı da önemli yer almaya başladı. Bu sadece ülkeler arasında ekonomik ilişkilerin karışık hale gelmesi, tehlikeli hastalıkların yayılması, uluslararası terörün aktifleşmesi, ulus ötesi şirketlerin ülkelerin ekonomik hayatına müdahalesi vb. ile sınırlı değildir. Analizler uluslararası ekonomik ilişkilerin genişlemesi, yüksek teknolojilerin uygulanması, finansal piyasaların genişlemesi meta-para hacminin dinamiğinin artmasına ve dolayısıyla sermaye akımının hacminin yükselmesine olumlu ortamın oluştuğunu gösteriyor. Gerçekten bütün bunlar yeterince olumlu eğilimlerdir ve ekonomik artış düzeyine olumlu etki gösterirken, aynı zamanda sanayide, iş ve özel sektörlerde, dünyada hem de kamu sektöründe risk ve belirsiz faktörlerin etkisini güçlendirir. Gezegenin bir bölgesinde oluşan ekonomik krizin, diğer bölge ve ülkeleri de kapsamı ülkelerin ekonomik hayatında ekonomik entegrasyonun sonucudur.

Modern dönemde ekonomik güvenliğin temel ilkeleri devletin egemenliğinin korunması ve sanayinin gelişmişlik düzeyi ile yakın ilişkilidir. Devletin egemenliğini güçlü ekonomik destekler olmadan düşünmek mümkün değildir. Modern dünya, devletin gücünü sadece askeri sanayi kompleksinin gücüyle değil, dünya pazarında yerli sanayiciler tarafından üretilen ürünlerin rekabet gücünün artırılması, yeni pazarların elde edilmesi ile yükümlendirir. İşte bu açıdan bakıldığında belirtmek gerekir ki 20. yüzyılın 90'lı yıllarının sonunda ABD yönetimi tarafından Amerikan ürünlerinin ihracınının genişletilmesini öngören 65 net teklif hazırlanmış, 1999 yılında "Yeni yüzyıl için ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi" kabul edilmiştir. Burada öncelikle ordunun güçlendirilmesi ve demokrasinin desteklenmesi ile birlikte, esas görev olarak ABD'nin ekonomik gücünün artırılması öngörülmüştür. İşte bu açıdan bakarsak Azerbaycan'ın milli lideri H. Aliyev şu sözüne yer verilebilir "ekonomisi güçlü olan devlet her şeye kadirdir."

2) Modern Azerbaycanın Ekonomik Gelişimi

Modern aşamada Azerbaycan'da Cumhuriyetin ekonomik gelişimi endüstri ve ulusal ekonominin diğer alanlarında yeni teknoloji temelinde mümkündür, bu da stratejik açıdan planlı oluşturulmuş sanayide yenilikçi gelişim programının seçilmesi ve bunun aracılığıyla sanayide rekabet yaratacak ürün üretimini sağlamak ile doğrudan bağlıdır.

Dünya ve ülke ekonomisinin gelişmesine ve etkinliğin yükseltilmesine etkileyen süreçler ve olaylar ne kadar çok olsa da, ekonominin ve sanayinin evrimsel gelişmesinde teknolojik gelişme özel bir rol oynar. Sanayide teknolojik gelişme bir süreç olarak temel çalışmalardan yeni teknik-teknolojilerin dünya çapında benimsenmesine kadar olan bir dönemi kapsamaktadır. Dünya ülkelerinde sosyo-ekonomik gelişmenin çok önemli bir faktörü olmak üzere teknolojik gelişim Azerbaycan ve Batı literatüründe daha çok yenilik süreci (yenilenme) kavramı ile ilgilidir.

Bazı bilim adamlarına göre yenilik yapısı gereği toplumda, bilimde, teknolojiye, ekonomide iş ilişkiler ve yönetimde yaşanan yenilikleri içeren karmaşık bir süreç olmasının yanı sıra, yenilikle ilgili fikrin yapılmasının başlamasından, onun üreticilere satışına kadar tüm karmaşık ilişkileri, yeni üretim, takas ve tüketimi kapsamaktadır.

Diğer yaklaşıma göre inovasyon kendini sadece yeni üründe gösterir ve bunun yanı sıra sadece tüketicinin yeniliğe olan ihtiyacını karşılamak için oluşan ürün, yenilik elde edilmesi amacıyla çeşitli sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeleri kapsar.

İnovasyon (innovation - İngilizceden alınmıştır) hem ürün değişimi, hem de teknolojik yenilik veya yenilik süreci, hatta ürün kalitesinin yükseltilmesi gibi anlatılıyor.

İnovasyon denince aslında neyin öngördüğümüzü mutlaka açıklığa kavuşturmak gerekir. Azerbaycan Türkçesinde biz inovasyon kelimesini yenilik, yenilenme, güncelleme, bazen tamamen yeni ürün, hem de kalitenin pekiştirilmesi, yeni tasarruf ve yönetim yöntemlerinin uygulaması gibi çevire biliriz.

Sanayi tesislerinin faaliyetlerinde modern ekonomik ve piyasa mekanizması, maddi, emek ve malzeme kaynaklarının daha verimli kullanılmasını zorunlu kılar. Azerbaycan'da sanayi tesislerinde oluşturulmuş yararlı iş ortamı tarım işletmelerinde kendi faaliyetlerinde sürekli yenilik yapmaya ve en modern üretim yöntemlerinden yararlanmayı gerektirir. Sanayi işletmelerinde yeniliklere dayalı rekabetçi ürün üretimine yönelik inovasyon faaliyetleri genellikle iki türlü gerçekleştirilir:

- Teknolojik gelişmelerde yenilik yaratma. Yani üretimin teknolojisini geliştirmek, tekniği yeni teknolojik üretim yöntemine uydurmak ve uygulamak tedbirleri; [2, s. 7]
- Yeni ürünün üretiminde yenilik yaratma. Bu yön niteliksel yani, pazarın talebini karşılayan ürün üretiminde yenilik yaratmadır ve teknolojik yenilik yaratmayla karşılıklı alakalı sistemdir. [2, s. 7]

Sanayide inovasyon faaliyetleri ekonomik gelişme ve rekabet yeteneği sağlamak için yeni fikirler, bilimsel bilgi, teknoloji ve ürünlerin çeşitli üretim ve yönetim alanlarına uygulama yapılmasıdır. Yeni veya geliştirilmiş ürün (iş, hizmet), teknolojik süreç, ayrıca sosyal ilişkilerin çeşitli alanlarında kurumsal-teknik, mali-ekonomik ve diğer araçlar işletmede inovasyon faaliyetinin sonucu gibi kabul edilir. Çünkü, modern üretimde bilimsel ve teknik ilerlemenin başarıları işte inovasyonlar biçiminde yayılıp kendi uygulamasını bulur. Aynı zamanda inovasyon faaliyeti üretimde ve sosyal alana bilimsel ve teknolojik ilerlemenin başarılarını uygulamak için yatırım faaliyetinin diğer bir formu gibi de gerçekleştirilebilir.

Sanayide inovasyon faaliyetlerine aşağıdakileri örnek gösterebiliriz:

- Üretimde uzun vadeli bilimsel ve teknolojik programların gerçekleştirilmesi;
- Sanayide yapının geliştirilmesi amacıyla üretken güçlerde kalite değişikliklerinin yapılması için temel araştırmaların finansmanı;
- Teknik ve teknolojilerin prensipte yeni, ekonomik türlerin geliştirilmesi, üretimi, yayılması, uygulanması vb.

Modern koşullarda ¼lke end¼strisinde ve genel olarak ekonomide inovasyonların uygulamasını zorunlu kılan fakt¼rlere aşağıdakiler ait edilebilir:

- Sanayide entegrasyon s¼reçlerinin genişlemesi ve ekonomide k¼reselleřme s¼reçleri;
- Sanayi ¼retiminde daima artan rekabet ve kaynakların sınırlılığı;
- Sanayi ¼retiminde son d¼nemlerde ağdaş teknolojiye ilginin s¼rekli artması;
- Modern d¼nyada bilim ve teknoloji amaçlı bir şekilde paralel geliştirilmesi vb. ¼yle ki bu fakt¼rler firmaları (kurumları) s¼rekli kendi ¼retim faaliyetinde inovasyonların uygulamasına mecbur ediyor.

Modern sanayi ¼retiminde firmalarda (işletmelerde) inovasyon s¼reci aşağıdaki aşamaları kendinde belirtir:

- Temel araştırmalar;
- Uygulama alışmaları (temel araştırmaların ve yeniliklerin gerçekleştirilmesi olanaklarını inceleyen araştırmalar);
- İşlemeler (yeni fikirlerin maddi tezah¼r formunun hazırlanması);
- Tasarım -bu aşamada yeni bir cihazla, cihazın, makine ve s. teknolojilerin teknik tanımı, yani, çizgileri, raporları, ekonomik verimliliği ve diğer konular gerçekleştiriliyor;
- Yeni ¼r¼n veya teknolojinin kurulması, inşa edilmesi ve s .;
- Yeni ¼r¼n, konstr¼ksiyon veya teknolojinin test edilerek işletilmesi;
- Pratik, toplu ve s¼rekli ¼retimi sağlamak;
- Pazarlama aşaması (yeni ¼r¼n¼n piyasaya çıkarılması ve alıcıya ulaştırılması);
- Satış ve satış sonraki hizmet.

Azerbaycan sanayi sekt¼r¼nde modern ekonomik sistem yeni teknolojiler ve inovasyonlar temelinde şekillendirilir. ¼lke sanayisinde son d¼nemlerde inovasyon ortamının gelişmesinde teknolojik parklar olađan¼st¼ ¼nem arz ettiğini ¼zellikle belirtmek gerekir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın 4 Mayıs 2009 tarihli kararnamesi ile onaylanmış "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2009-2015 yıllarında bilimsel gelişme için ulusal strateji"de de bu kendini belirtir. [3]. şu anda ¼lkemizde teknoparklar 2014 yılının sonuna, modern d¼nemde ¼lkede sanayileşme s¼recinin hızlandırılmasıyla ilgili enstit¼lerin kurulması ve onların faaliyetlerinin g¼çlendirilmesi ¼nemli bir rol oynamaktadır. Buna ¼rnek , Sumgayıt Teknolojiler Parkı yanında, Sumgayıt Kimya Sanayi Parkı, Balaxanı End¼stri Parkı ve Y¼ksek Teknolojiler parkını ¼zellikle belirtmemiz gerekir. Yeni sanayi tesislerinin kurulmasında y¼ksek çevresel talepleri ¼deyen , enerji tasarrufu yapan teknolojilerin kullanımına ¼zellikle dikkat edilmesi gerekir.

Son yıllarda ¼nemli s¼reçlerden biri de bilişim-iletişim-teknolojileri alanında kabul edilmiş yasalar ve uygulanan devlet politikası bu doğrultuda uygulanması zorunlu olan reformların hızına b¼y¼k bir destek vermektedir, buraya da "Elektronik imza ve elektronik belge hakkında", "Elektronik Ticaret", "Bilgi alma hakkında", "Telekom¼nikasyon ¼zerine", "Posta bağlantısı hakkında" gibi ¼nemli kanunlar; "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin gelişmesi adına bilgi ve iletişim teknolojileri Ulusal Strateji" ve "Azerbaycan Cumhuriyetinde iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ¼zere 2010-2015 yılları için Devlet Programı (Elektronik Azerbaycan)" da buna ¼rnek g¼sterilebilir [4].

2013 yılında Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Azerbaycan Ulusal bilim vakfının “Bilim, teknoloji ve üretim” programı çerçevesinde iş ve riskli yatırım konferansı düzenlenmiştir. Burada Ekonomik Kalkınma, İletişim ve Bilgi Teknolojileri ve ABD Sivil Araştırma ve Geliştirme Vakfı’nın desteği ile sanayide gerçekleştirilen yenilikçi programlarıyla ilgili bilgi verilmiş, ülkede gerçekleştirilen programların stratejik amaçları, Azerbaycan’da sanayide inovasyon gelişim için ülkede bilim adamlarının potansiyeli ve bilimin son başarılarından yararlanarak bilimsel ekonomi birliğini sağlanması, bilimsel fikirlerin, işlemlerin üretimde uygulamasının düzenlenmesi yolları belirlenmiştir. Bu konferansta bilim adamlarının inovasyon odaklı projeler üzerine raporlar dinlenmiş, onların iş adamları (sanayiciler) ile çeşitli sanayi alanlarının yenilikçi gelişimiyle alakalı görüşleri yapılmıştır.

ABD Sivil Araştırma ve Geliştirme Vakfı program yöneticisi Nataliya Pipi konuşmasında örgütün temel amacının uluslararası bilimsel ve teknik işbirliğini, özellikle de ABD ve Avrasya bölgesi arasında mevcut işbirliğini hibe, teknik yardım ve seminerler aracılığıyla geliştirmek olduğunu belirtmiştir [5]. Böylece iş ve teknoloji uzmanları arasında yakın ilişkilerin kurulması yönünde ilk adım atılmıştır. Konferansta ayrıca “Alternatif enerji kaynakları”, “İnovasyon girişimciliğinin geliştirilmesinde kişisel elektronik-iş teknolojilerinin kullanılması sisteminin geliştirilmesi ve bu alanda uygun eğitim kurslarının, danışmanlık hizmetlerinin uygulanması” ve sair konularda projelerin sunumu yapılmıştır.

Sanayide inovasyonların kurulması, işletilmesi ve yayılmasının en yüksek verimliliği inovasyonların optimal kaynaklarına bağlı olduğu malumumdur. Şöyle ki, sanayide firmalar (işletmeler) çok çeşitli finansman seçeneklerini combine ediyor. Devlet de sırayla firma ve kuruluşların inovasyon projelerinin gerçekleştirilmesinde oldukça ilgilidir. Çünkü inovasyonlar ülkede bilimsel ve teknik ilerlemenin yükselterek, sanayide rekabetçi ürün üretimini başlatır.

Azerbaycan’da Girişimciliğe Yardım Vakfı sanayi tesislerinin inovasyon faaliyetlerini devlet desteği veren önemli kurumdur. Vakıf çoğunlukla küçük işletmelere destek amacıyla kurulmuştur ve onlar inovasyon projelerinin desteklenmesinde bir hayli paraya sahipler. Aynı zamanda Azerbaycan Cumhurbaşkanı’nın 14 Mayıs 2014 tarihli kararnamesi ile onaylanan “Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişimi Devlet Programı (2014-2018 yılları)”nın uygulanması sonucunda bölgeler gelişiyor, sanayide girişimciliğin gelişmesi alanında önemli önlemler alınıyor yeni üretim alanları ve tesisleri kuruluyor. Bütün bunların sonucunda ülke nüfusunun yaşam kalitesinin iyiye doğru gitmesi ve daha da hızlanması beklenmektedir.

2014 yılında Girişimciliğe Yardım Milli Vakfı tarafından 5560 hissedara yüzde 50’si iade edilmiş malzeme hesabına 295 milyon manat indirimli kredi verilmiştir. Bu projelerde 12500 den fazla yeni iş yerinin açılması öngörülmektedir. Vakıf tarafından finanse edilmesi indirimli krediler hesabına 2014 yılında 39 büyük üretim, işleme ve altyapı tesisi hizmete açılmıştır. 2015 yılında ise daha 81 işletmenin kullanıma verileceği bekleniyor. Küçük işletmelerle uğraşan vatandaşların uzun yıllardır yaşadıkları teminat sorununun çözümü amacıyla banka olmayan kredi kuruluşları ile kurulmuş işbirliği onlara kredi alma olanağı sağlar.

Önceki yıllarda olduğu gibi, geçen yıl da nüfusun refahı artmaya devam etmiş, enflasyon 1,4 oranında olduğu halde halkın gelirleri 4,8 oranında, ortalama aylık gelir 4,2 oranında artarak 443manata ulaşmıştır.

Ülkede yenilikçi ekonominin önemli amaçlarından biri de sanayide inovasyon faaliyetlerinin finansmanı, sigortası, vergilendirilmesi, yönetim ve genel inovasyon altyapısının düzenlenmesi yönünde faaliyetlerin kurulmasıdır.

Tabii ki, her bir somut firmada (işletmede), sanayi alanında inovasyonların malileştirmesi kendi kaynaklarına ve harcamalarına, onların dinamiğine, yapılmış işlerin hesap işleri kuralarına, bitmemiş üretimin banka kredi koşullarına bağlıdır.

Yaptığımız araştırmalara göre, son yıllarda Azerbaycan'da sanayi işletmelerinde inovasyonlara yapılan harcamaların özel yönü onların % 90'nın işletmelerin kendi inovasyon projelerine odaklanmasıdır. Büyük işletmelerin (firmaların) inovasyon harcamalarının yapısında teknik yeniliklere masraflar yaklaşık % 80 'a yakın, teknolojik yenilikler ise % 20' e yakındır[6]. Bu demektir ki, inovasyon sürecinde avantaj ürünlerin rekabet yeteneğinin artması ve eski üretimin modernleşmesine değil, yeni ürünlerin üretimine yönlendirilmiştir. Buradan, Azerbaycan'ın sanayi sektöründe inovasyonların ana kaynağının işletmelerin kendi malzemeleri olduğu sonucuna varabiliriz. Bu işletme malzemelerinin çok fazla olmasından değil, diğer yatırım kaynaklarının eksikliği nedeniyle oluşur. Kredi sistemi Azerbaycan'da halen inovasyon sürecinin malileştirilmesine çok zayıf odaklanmıştır. İşte bu nedenle sanayide inovasyon sürecini harekete getiren, ileriye götüren faktör olarak çalışmalara ve araştırmalara talep, hemen hemen yok düzeyindedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, günümüzde inovasyonlar milli ekonominin rekabete dayanıklılığının sağlanmasında oldukça önem taşımaktadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun uzmanları bu sonuca 2000 yılında gelmişler. Perspektif rekabete dayanıklılık indeksi Dünya Ekonomik Forumu uzmanları tarafından hesaplanırken aşağıda belirtilen 3 (üç) temel gösterge dikkate alınmıştır:

- Teknolojik (inovasyon) indeksi;
- Devlet kurumlarının indeksi;
- Makroekonomik ortamın indeksi.

Teknolojik (inovasyon) indeksi analize göre tüm ülkeler çekirdek (core innovators) ve yardımcı inovasyonlu ülkelere (moncore innovators) bölünür.

Ana inovasyonlu ülkelerde teknolojilerin payına ağırlığın yaklaşık yarısı (% 50), devlet kurumları ve makroekonomik ortam endekslerinin her birinin payına ise yaklaşık % 25 düşer.

Yardımcı inovasyonlu ülkelerde tüm indeksler yaklaşık eşit dağıtılır, yani her bir indeks özel ağırlığın % 33,3' ne sahip olur [7].

Böylece, devletlerin rekabete dayanıklılığının genel endeksinde inovasyonların ağırlığı yaklaşık % 33,3 - % 50 kadar değişir. Devlet ne kadar önemli inovasyonlara veya M. Porter'in tesnifatına göre, ulusal işletmelerin dış inovasyonların geliştirilmesi, hatta kendi inovasyonlarının oluşturulması ile karakterize edilen gelişmenin inovasyon aşamasına yakın olursa, o kadar da ülkenin rekabete dayanıklılığının sağlanmasında inovasyonlar daha büyük paya sahip olacaktır.

Davos Dünya Ekonomik Forumu'nun raporlarına göre "Dünya Rekabete dayanıklılık" raporunda 2014 yılında Azerbaycan 144 ülke arasında 38. olmak üzere:

- İş tescili için gerekli işlemlerin sayısına göre -10cu yere;
- Enflasyonun en düşük seviyesine göre -1-ci yeri;
- Makroekonomik istikrara göre -9cu yerde olmasıyla dünyanın en rekabetçi 40 ülkesi arasında yer alması tesadüfi değildir.

Çoğu gelişmiş ülkelerde sanayinin gelişiminde inovasyonlarla birlikte *rekabet* piyasa ekonomisinin önemli simgelerinden biri gibi birçok Batı ekonomistleri tarafından araştırılmış ve ona "pazar çiftlik katılımcılarının ürün ve hizmetlerin daha elverişli koşullarda üretimi, üreticilerin çeşitli ihtiyaçlarını sağlayarak daha fazla kar elde etmeleri uğruna mücadelesi" gibi tanımlanmıştır. Sanayi üretiminde piyasa mekanizmasının çok önemli, vazgeçilmez unsuru olan rekabet farklı sektörler, farklı piyasalar ve piyasa koşullarına göre değişmektedir. Rekabet anlayışı çok yönlü, geniş kriterlerle zengin olan ve bu kriterlerden etkilenen ekonomik kategoridir. Sanayide ürün üretiminin genel özelliği ve gelişme aracı olan rekabet, toplumsal üretimin doğal düzenleyicisi niteliğindedir. İşte rekabetin sonucu olarak bir yandan pazar ve üretim ilişkileri keskinleşiyor, diğer yandan işletmenin ekonomik faaliyetlerinin verimliliğinin artıyor ve bilimsel-teknik gelişmeler hızlanıyor.

Milli çiftlik, alan, ayrıca bölge ve kurumsal düzeyde dinamik rekabet dayanıklılığının kriterleri, özelliklerin ve faktörlerinin kendine özgü özellikleri vardır.

Sanayide her şeyden önce rekabet dayanıklılığının işletmede ürün üretimi ile ilgili algılanıyor ve genellikle uzun süre serbest pazar ekonomisi koşullarında karla işleyen sanayi tesisleri rekabetçi kabul ediliyor.

Makro düzeyde ise rekabet dayanıklılığı ilişkiler sisteminde ulusal ekonominin, özellikle ticaret alanında elverişli konuma sahip olmasını, aynı zamanda onun bu pozisyonunu sağlamlaştırma gücünü temsil eder. Bir takım Batı ekonomistleri ekonominin rekabet gücünü makroekonomik olaylarla (döviz kuru, bütçe açığı, faiz oranı, vb.), Diğerleri ucuz işgücü varlığı ile, başka bir grup ise doğal kaynakların bolluğu ile bağlı olduğu konusunda hemfikirdir.

"Uluslararası rekabet" eserinin yazarı ve bu alanın en ünlü araştırmacılarından olan M. Porter ulusal ekonominin rekabet gücünün yaranmasının esas talepleri konusunda açıklama yaparken rekabet gücünün sadece bu faktörlere bağlı olmadığını kaydederek, ulusal

ekonominin rekabet gücünün mevcut kaynakların etkin kullanılması ile de ilgili olduğunu belirler. Yukarıda söylenenlerden şu sonucu çıkarabiliriz ki, çağdaş dönemde Azerbaycan sektöründe rekabet gücü çeşitli fizibilite faktörlerden: ürünün maliyeti, kalitesi, fiyat, nakliye masrafları ve reklamların verimliliği, ürüne ihtiyaçların azalması veya ulusal ekonomide ticaretin şekli ve yöntemleri, ülkemizin bölge devletleri veya ekonomik birliklerle olan ekonomik-ticari ilişkileri ve diğer göstergelere bağlıdır. Azerbaycan sanayisinin günümüzde rekabetçi ürün üretimine hem de alanlar arasında oluşturulan iş bölümü, sözleşme ve anlaşmaların etkin uygulanması, sanayinin ekonomik dinamikleri ve kararlılığı, hem de entegrasyon ilişkilerinin etkinliğini önemli ölçüde etkilediğini de unutmamak gerekir.

Yaptığımız araştırmalar, ülkemizin medyada bazı sanayi kuruluşları liderlerinin konuşmaları şimdiye kadar sağlıklı rekabet mekanizmasının oluşturulmasını sağlanamamış, bazı alanlarda inhisarcılığın halen ortadan kaldırılmadığını gösteriyor. Başka bir deyişle, sanayide mevcut potansiyelden tam yararlanılmıyor. Tecrübelerle dayanarak, sanayi üretiminin rekabet etkinliğini temel çözümünün işletmelerin pazar ekonomisinde mümkün olan başarıların elde edilmesi ve entegrasyon ile kırılmaz biçimde bağlı olduğunu söyleye biliriz.

Azerbaycan sanayi sektöründe yükseliş yılları sayılabilecek son 10 yılın tecrübesi sanayide ve sanayi ürünü üretimi yapan işletmelerde rekabet gücünün istikrarsız ve günün taleplerinden hayli geride olduğunu gösteriyor. Bu açıdan sanayi işletmelerinde rekabetçi ürün üretimini gerekli düzeyde olması için devlet tarafından stratejik nitelik taşıyan adımlar atılması önemlidir.

Devletin sanayide rekabetçi ürün üretimi sağlamak için hazırlayacağı stratejik plan, sanayide rekabet avantajlarının artırılması için uzun vadeli esasların temelini koyulması ve sanayi ürünleri üreticilerinin bu yönde çabalarının artırılması yönünde olmalı. Aynı zamanda stratejik planda artık elde edilen avantajların korunmalı ve yeni üstünlüklerin kazanılmalı, devlet sanayide rekabet gücünü kontrol etmeli, ona çeşitli düzenleme kriterleri ile, ekonomik araç ve yöntemlerle etkili olmalıdır. Yani sanayide rekabetçi ürün üretimini sağlarken devlet, sanayi tesislerinin rekabet gücünün artırılması için uygun koşullar yaratmalıdır.

Bize göre, rekabetçi sanayi ürünü üretimi sağlamak için öne sürülmüş stratejik amaçlar ve görevler her şeyden önce şunları içermelidir:

- Devletin sanayinin yeniden yapılanmasına yönelik maksatlı politikaları;
- Ülkenin hammadde ihraç yönümlü karakteristiğinin uluslararası pazarın ihtiyaçlarına uygun işlenmiş sanayi ürünlerinin ihraç yönümlü özellikleriyle zamanla değiştirilmesi;
- Sanayinin öngörülen yapısal gelişimine dayanarak yeni ihracat yapısının oluşturulması;
- Azerbaycan'ın sanayi ürünleri için uygun pazarları net belirleyip, bu piyasalarda başarının elde edilmesi için temel kuvvet ve araçların konsantrasyonu;
- Sanayi ürünü üretimi bilimsel ve teknolojik yeniliklerin, inovasyonların uygulanması amacıyla yabancı ülkelerle bilimsel ve teknik işbirliğinin inşiniring, lizing, reinjiniring ve benzeri perspektif bağlantı yöntemleriyle kapsamlı gelişmenin sağlanması;

- Azerbaycan ürün üreticilerinin çıkarlarının korunması ve sağlanması için dış ülkelerle, ticari-ekonomik grupları, toplulukları ile elverişli ticaret ortamını sağlanması;
- Yerli sanayi ürünleri üreticilerinin uluslararası pazarda ihracatçı olabilmeleri için sanayi ürünleri ve hizmetlerinin dış pazarlarda devlet tarafından desteklenmesi vb.

Azerbaycan ekonomisinde son yıllarda görülen gelişme eğilimlere gözlem yaptığımız zaman sanayinin yüksek gelişme dinamiğini görmemek mümkün değildir. Güçlü sanayi potansiyelinin gelişimi için zengin hammaddenin varlığı, dev ve çeşitli sanayi kompleksinin imkanlarının seferber edilmesi bu alanın son on yılda kalite ve miktar açısından atılımına ivme verdi. Bu gün sanayi üretiminin artış hızı ile Genel İç Ürünün dinamikleri neredeyse aynı seviyede olması ve milli ürünün büyük bir kısmının sadece sanayi ürünleri olması tesadüfi değildir. Azerbaycan sektörü gelişme temposuna göre son beş yılda Bağımsız Devletler Topluluğu'nun sıralamasında başlarda yer alıyor, 2015 yılının 5 ayının makroekonomik göstergelerinde de sanayi üretiminin hacminde gelişme korunmuştur.

2015 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında ülke sanayisinin ürün üretiminde % 3,7 'lik artış kayda alınmıştır. Sanayinin petrol sahalarında üretim hacmi 2014 yılının Ocak-Mayıs aylarının seviyesini % 12,4, petrol-gaz sektöründe ise % 1.4 oranında geçmiştir.

Üretilen sanayi üretiminin % 63,5'i maden bölümündendir (petrol, gaz, vb.) İmalat bölümünde üretim hacmi sanayinin genel ürünlerinin % 28'ni oluşturmuş , gıda, kağıt ve karton, petrol ve kimya sanayi ürünleri, inşaat malzemeleri, metalürji, elektrik ekipmanları vb. ürünlerin üretiminde artış görülmüştür. Genel sanayi üretiminin % 88,4'ü ürünlerin (emtiaların), % 11,6'ı ise endüstriyel nitelikteki hizmetlerin payına düşmüş, ürünün 76,3% -i özel bölümde üretilmiştir.

Azerbaycan'da sanayinin gelişmesine petrol-gaz sektörü ivme verse de, genel makine, metalürji, gıda ve işleme tesisleri, teknolojiler, kimya kompleksi ve diğer işletmelerin de sanayi gelişme önemli ölçüde etkisi olmuştur. Ülkede yeni sanayi tesislerinin kurulması için yeni bir temel vardır. Hükümet bu alana her yıl sermaye yatırıyor, yeni sanayi merkezlerine yatırımcıların katılımı için uygun iş imkanları sağlıyor. Cumhuriyetin zengin doğal kaynaklara sahip olması sanayi potansiyelinden maksimum faydalanmaya olanak sağlar. Gence-Daşkesen bölgesinde mevcut hammadde üssü yeni sanayi tesislerinin işe salınması için elverişli ortam yaratıyor. Gence'de çelik kompleksinin ve Detay alüminyum fabrikasının inşaatının başlaması da bu projelerin başlangıcı gibi değerlendirilebilir. Bu iki fabrika kompleksinin inşaatı sonucunda Azerbaycan çok büyük ekonomik imkana sahip olabilir. Bu işletmelerin faaliyeti ülke sanayisinde en yüksek dünya standartlarına uygun ürünleri dünya pazarına ihraç etmeye imkan verecek. Sadece Gence kurumlarında bir liyon ton çelik ve 100 bin ton alüminyum üretimi öngörülüyor. Bu işletmeler hem de yeni iş alanlarının açılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Azerbaycan'ın sanayi potansiyelinin "omurga kemiği" olan "Azerkimya" Devlet Şirketinin de bünyesinde bulunan sanayi tesislerinin yeniden yapılandırılması, yenilikçi ve rekabetçi sanayi ürünlerinin üretimi en yakın dönem için hükümetin dikkat merkezinde olacaktır. Ülkede kimya endüstrisinin perspektif gelişimi

ile ilgili yeni program hazırlanmıştır ve bu programa göre yerli hammadde tabanlı bazında en modern teknolojilere dayalı yeni işletmelerin inşası ve yeniden yapılandırılması öngörülmüştür.

Sayıdığımız veya bir yazıda gösteremediğimiz program ve projelerin gerçekleştirilmesi sonucunda hükümet bölgesel inovasyon bölgelerinin oluşturulmasını sağlamağı amaçlıyor, bu da öncelikle küçük ve orta düzey inovasyonların gelişimi için teknolojilerin oluşturulmasını, elektronik ekipman üretimi ve ihracat için bölgesel pazarlara çıkmayı gerektirir.

Kaynakça

1. S. Abbasova "Azerbaycan sektöründe yenilikçi süreçlerinin kontrol edilmesinin geliştirilmesi" -2001.
2. M. Atakişiyev, G. Süleymanov "İnovasyon Yönetim". Ders kitabı. -2004.
3. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının kararnamesi: "Azerbaycan Cumhuriyetinde 2009-2015 yıllarında bilimin gelişmesi Ulusal strateji" 04.05.2009.
4. "Azerbaycan Cumhuriyetinde iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi üzere 2010-2015 yılları için Devlet Programı (Elektronik Azerbaycan)". 14.04.2010.
5. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Bilişim Teknolojileri Enstitüsü. www.ict.az
6. Sanayi endüstrilerinde rapor belgeleri. 2014. (İstanbul Dikiş Evi, Coca-Cola, Bakü az işleme tesisi vb.)
7. <http://www.doingbusiness.org/reports/doing-business/> doing-business-2009
8. "Azerbaycan 2020: geleceğe bakış" gelişme kavramı. "Azerbaycan" gazetesi. 05.12.2012.
9. Bakanlar Kurulu 2013 yılı sosyal-ekonomik gelişmesinin sonuçları ve 2014 yılında önümüzde duran görevlere adanmış oturumda Başkan İ. Aliyev'in konuşması. 15.01.2014.
10. "Bölgelerin sosyo-ekonomik gelişimine dair Devlet Programı (2014-2018 yılları)" 27.02.2014.
11. Azerbaycan Cumhuriyeti`nde sanayinin gelişimine dair 2015-2020 yılları için Devlet Programı. 01.03.2014.